

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΑΧΑΪΑΣ

Τα μυστικά
του θησαυροφυλακίου

ΑΙΘΟΥΣΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2023 - ΜΑΡΤΙΟΣ 2024

Τα αντικείμενα που παρουσιάζονται στην έκθεση φυλάσσονται στο θησαυροφυλάκιο της Εφορείας, διαχωρισμένα ως ερίτιμα ευρήματα ανασκαφών. Αποκαλύπτονται για πρώτη φορά στο κοινό για να φωτίσουν διαχρονικά μερικές ιδιαίτερες στιγμές της αρχαίας Αχαΐας αλλά και τις συγκεκριμένες συγκυρίες, που οδήγησαν στη συσσώρευση πλούτου και ώθησαν στο απόγειο την καλλιτεχνική δημιουργία σε εξεζητημένα και σπάνια υλικά. Αντανακλούν κατεξοχήν τους ελληνιστικούς χρόνους (3ος-2ος αι. π.Χ.) και απηχούν την πληθωρική αισθητική της εποχής και την ευρωστία της αστικής τάξης των Πατρών. Δεν λείπουν φυσικά τα διαχρονικά δείγματα της πολύτιμης αυτής μικροτεχνίας, με τα παλαιότερα να χρονολογούνται από τα μυκηναϊκά χρόνια.

Το κόσμημα και η κοσμηματική τέχνη σε χρυσό, ασήμι και πολύτιμους λίθους εκπροσωπούν την αίγλη και τη δύναμη των ανώτερων στρωμάτων της κοινωνικής πυραμίδας. Είναι ο αδιαμφισβήτητος δείκτης της οικονομικής ευρωστίας, της επίδειξης, του γοήτρου και του υψηλού κοινωνικού κύρους. Παράλληλα, αντιπροσωπεύουν την αισθητική της εποχής, συνδέονται με τα προσωπικά βιώματα, τις θρησκευτικές δοξασίες και τη μεταθανάτια ζωή, τη δεισιδαιμονία και γενικότερα με τις αντιλήψεις κάθε περιόδου.

Τα στέρεα και εξεζητημένα κοσμήματα ήταν κοσμικά, προορισμένα δηλαδή να φοριούνται εν ζωή. Ορισμένα από αυτά που παρουσιάζονται στην έκθεση είναι απλά δημιουργήματα και η αξία τους προσδιοριζόταν από το υλικό κατασκευής τους. Άλλα όμως είναι βαρύτιμα δείγματα της μικροτεχνίας, με συνδυασμό διαφορετικών τεχνικών κατασκευής και με μεγάλη καλλιτεχνική αξία. Στον αντίποδα βρισκόταν μία παράλληλη κοσμηματική τέχνη ειδικού προορισμού. Αφορούσε στην κατασκευή νεκρικών κοσμημάτων από πολύ λεπτά χρυσά ελάσματα χαμηλού βάρους, που στόλιζαν και συνόδευαν τους νεκρούς. Η θεματολογία της διακόσμησής τους σχετιζόταν συνήθως με τις εσχατολογικές αντιλήψεις. Ήταν ιδιαίτερα εύθραυστα αλλά το πολύτιμο υλικό τους ήταν το κατάλληλο για να επιδείξει το κύρος και τον πλούτο της οικογένειας.

Μία ξεχωριστή κατηγορία ταφικών κοσμημάτων με ιδιαίτερο συμβολικό περιεχόμενο είναι τα νεκρικά στεφάνια. Χρησιμοποιούνταν ως εμβλήματα της αρετής του νεκρού, συνδεόμενα έτσι με την ηθική πλευρά της ζωής του. Στους άνδρες τοποθετούσαν στεφάνια δρυός, στις γυναίκες πιο συνηθισμένα ήταν τα στεφάνια μυρσίνης. Υπήρχαν ακόμα στεφάνια ποικίλων φυτών και δέντρων (ελιάς, δάφνης ή με τρίλοβα φύλλα). Ανάλογη ταφική χρήση και παρόμοιο συμβολισμό είχαν και τα διαδήματα, που ως κοσμικά αντικείμενα αποτελούσαν διακριτικά της δύναμης και της εξουσίας. Στην Αχαΐα ήταν γνωστά ήδη από τη μυκηναϊκή περίοδο (15ος αι. π.Χ. και μετά), συγκροτούμενα από επάλληλα πλακίδια με ποικίλη θεματολογία (ναυτίλοι, ρόδακες κ.ά.), ήταν όμως περισσότερο διαδεδομένα στην ελληνιστική περίοδο. Επικρατούν τα ταινιωτά χρυσά ελάσματα, συχνά με αμυδρή κορύφωση στο κέντρο της ταινίας.

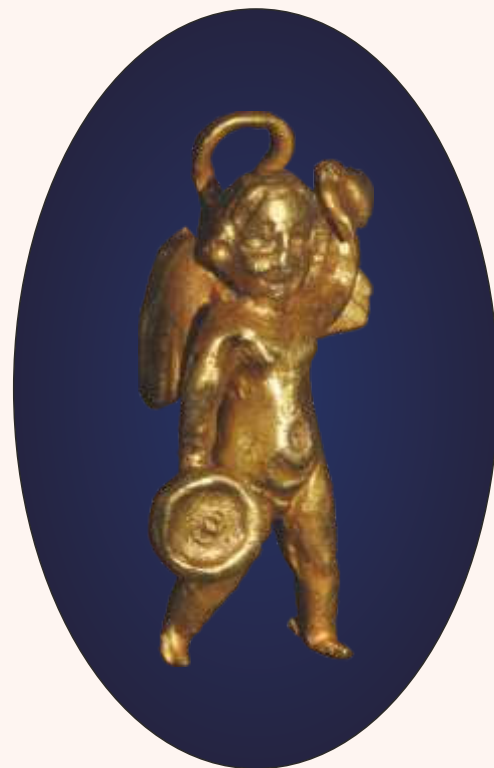
Τα χρυσά δακτυλίδια ήταν μικρά αλλά πολύτιμα κοσμήματα ζωής. Τα πιο απλά και φθηνότερα στην απόκτησή τους ήταν οι κρίκοι με μικρό βάρος χρυσού και με διευρυμένη, συνήθως ακόσμητη, σφενδόνη. Υπάρχουν ωστόσο και βαρύτιμα δείγματα που φέρουν επιπρόσθετα έγγλυφες παραστάσεις σε (ημι)πολύτιμους λίθους, στους οποίους αποδίδονταν υπερφυσικές ή μαγικές δυνάμεις. Στο πλούσιο θεματολόγιο των εγγλύφων σε αυτά τα εξωτικά και εισηγμένα υλικά, περιλαμβάνονται θεότητες ή θεοποιημένες έννοιες (Τύχη, Νίκη), μυθικά πλάσματα (Τρίτων), ηγεμονικά πορτραίτα, ως και ζώα. Η δυσκολία στην κατεργασία των λίθων αύξανε την αξία αυτών των κοσμημάτων. Κάποιοι τα φορούσαν θεωρώντας πως είχαν αποτροπαϊκές δυνάμεις, που εξασφάλιζαν προστασία από το κακό και τον φθόνο, ή είχαν τη δυνατότητα να βοηθήσουν σε διάφορους τομείς της ζωής. Τα δακτυλίδια που συνόδευαν τους νεκρούς κατασκευάζονταν από λεπτά χρυσά ελάσματα, με πολύ μικρότερο κόστος υλικού και εργασίας. Ορισμένα από αυτά μιμούνταν πειστικά τα κοσμήματα ζωής και έφεραν πολύτιμους λίθους. Άλλα ήταν υπερβολικά ευμεγέθη και άφηναν την εντύπωση ότι ήταν ακριβά και πολύτιμα. Ο πιο διαδεδομένος τύπος νεκρικού δακτυλιδιού είχε τη μορφή ελισσόμενου φιδιού, ένα ερπετό με χθόνια χαρακτηριστικά και συνδεδεμένο με τις μεταθανάτιες δοξασίες.

Τα περιδέραια στόλιζαν τον λαιμό ή στερεώνονταν στο ένδυμα επάνω από το στήθος με τη βοήθεια πορπών. Πρόκειται για περίτεχνες αλυσίδες, συχνά με μικρογραφικά κεφάλια ζώων στα άκρα (ταύρων, κριαριών ή λεόντων), υποδηλώνοντας συμβολικά τον αγώνα, τη νίκη και τη δύναμη. Σε ορισμένα υπήρχαν αναρτημένα περιάπτα που λειτουργούσαν και ως φυλακτά, ενίοτε με τη χρήση πολύτιμων λίθων ή γυαλιού. Διαδεδομένη ήταν η χρήση του γοργόνειου με αποτροπαϊκό χαρακτήρα, ενώ άλλα αγαπητά μοτίβα ήταν το αστεροειδές, η αχιβάδα και η λεοντοπροτομή.

Οι περόνες χρησίμευαν κυρίως για τη συγκράτηση των ενδυμάτων και δευτερευόντως για τη διευθέτηση της κόμης. Ο συνηθέστερος τύπος ήταν ένα κυλινδρικό συρμάτινο στέλεχος, με το ένα άκρο αιχμηρό και την κορυφή φαρδύτερη και αρκετές φορές διακοσμημένη ενώ υπάρχουν και σύνθετα δείγματα. Τα ενώτια (σκουλαρίκα), μικρά αλλά συνήθως περίτεχνα στολίδια της γυναικείας ομορφιάς, δεν έλειπαν από τις πλούσιες κοσμηματοθήκες. Η θεματολογία των ταφικών ενωτίων σχετιζόταν με εσχατολογικές αντιλήψεις. Εντυπωσιακά είναι τα ενώτια με μορφή Νίκης και φτερά σε πλήρη έκταση, ως σύμβολο της γυναικείας ομορφιάς και της νίκης της νεκρής στον αγώνα της ζωής. Στο εικονογραφικό ρεπερτόριο περιλαμβάνονται φανταστικά όντα που κατάγονταν από την Εγγύς Ανατολή, όπως Σειρήνες με δρεπανόσχημα φτερά και Σφίγγες. Στα κοσμικά ενώτια εντυπωσιάζουν μερικά βαρύτιμα δείγματα, που ανάλογα με το μέγεθος, την τέχνη και τη χρήση πολύτιμων λίθων απευθύνονταν σε ιδιαίτερα πλούσιες αστές. Για τα διάλιθα χρησιμοποιούσαν ημιπολύτιμους λίθους κυρίως εισηγμένους από την Ανατολή, όπως αμέθυστο ή lapis lazuli αλλά και ορεία κρύσταλλο.

Με την περσική κοσμηματοτεχνία σχετίζονται τα κοσμικά βραχιόλια με πέρατα συμμετρικά διαμορφωμένα ως κεφάλια κριαριών, λεόντων ή αιγοειδών, σύμβολα ανυπότακτης δύναμης και ταυτόχρονα εξαιρετικά δείγματα μικροτεχνίας. Σπάνιο είναι το πορτρέτο Έρωτα στα πέρατα του κυκλικού στελέχους. Πολύ αγαπητά ήταν τα σπειρωτά βραχιόλια με μορφή περιελισσόμενου φιδιού, τα οποία βρίσκονται συχνά σε τάφους λόγω της χθόνιας φύσης του ερπετού.

Ιδιαίτερα αντικείμενα είναι ορισμένα ασημένια τελετουργικά εργαλεία, όπως ένα μαχαίρι από την αρχαία Δύμη (Κάτω Αχαΐα). Κοσμεύεται με ανθέμιο από επίθετο φύλλο χρυσού κοντά στη λαβή, στο άκρο της οποίας υπάρχει ολόγλυφο επίχρυσο πουλί. Ανάλογα αντικείμενα είναι δύο κοχλιάρια, το ένα με απόληξη μικρής χήνας στη λαβή και το άλλο με ολόγλυφο πάνθηρα.

Την έκθεση συμπληρώνουν θησαυροί ασημένιων και χρυσών νομισμάτων που αποκρύβησαν σε ταραγμένες ιστορικές περιόδους πολεμικών συγκρούσεων, αναρχίας και πολιτικών ανακατατάξεων. Αξιοσημείωτος ο θησαυρός των περίπου 800 αργυρών δραχμών από την αρχαία Δύμη. Ρωμαϊκοί και βυζαντινοί σόλδοι, ενετικά σολδίνια και торνεζέλλα, οθωμανικοί παράδες μαρτυρούν την αγωνία, την ανασφάλεια και τον φόβο των κατοίκων της Πάτρας μπροστά στον επερχόμενο κίνδυνο. Ξεχωρίζουν για τη σπανιότητά τους και τις πληροφορίες που προσφέρουν για την ιστορία της πόλης δύο μεμονωμένα χρυσά νομίσματα: το tremisse του αυτοκράτορα Μαυρικίου Τιβέριου (583-602) και το δουκάτο του δόγη Michele Steno (1400-1413).

Επιμέλεια έκθεσης:

Δρ Αναστασία Κουμούση, Διευθύντρια ΕΦΑ Αχαΐας

Μουσειολογική, μουσειογραφική πρόταση:

Ιωάννης Μόσχος, Δρ Έλενα Παρτίδα, Αρχαιολόγοι ΕΦΑ Αχαΐας

Διαχείριση αρχαιολογικού υλικού:

Στέλλα Νεστορίδου, Αρχαιολόγος ΕΦΑ Αχαΐας

Συντήρηση εκθεμάτων:

Κάτια Αντωνοπούλου, Κυριακή Κατσιγιάννη, Αλεξάνδρα Κωτσάκη

Κατασκευές:

Γιάννης Αλεξανδρόπουλος, Σπύρος Δέδος, Μικές Μερλίγκας,
Βασίλης Παναγόπουλος

Κείμενο εντύπου:

Αναστασία Κουμούση, Ιωάννης Μόσχος, Έλενα Παρτίδα

Γραφιστική επιμέλεια, παραγωγή:

Αναστασία Πάλλα

